

Cuprins

Prefață – <i>Aventurile istoriei, aventura lecturii</i>	5
Cuvânt-înainte – <i>China și epoca ei de aur pe mări</i>	15
Introducere – <i>Călătoriile lui Marco Polo</i>	17

PARTEA ÎNTÂI

KUBILAI, UN PRINȚ LIPSIT DE CALITĂȚI	23
Capitolul 1 – <i>Mongolii se năpustesc asupra Chinei</i>	25
Capitolul 2 – <i>Lăsat cu ochii în soare</i>	37
Capitolul 3 – <i>Frați pe două continente</i>	51
Capitolul 4 – <i>Möngke ajunge Mare Han și reia războaiele</i>	61
Capitolul 5 – <i>Război de la Pacific la Mediterana</i>	69
Capitolul 6 – <i>Kubilai se deșteaptă</i>	86

PARTEA A DOUA

KUBILAI SE ÎNTOARCE CU FAȚA LA MARE	105
Capitolul 7 – <i>Marele Zid de Apă chinezesc</i>	107
Capitolul 8 – <i>Cursa înarmărilor începe în vistierie</i>	123
Capitolul 9 – <i>Kubilai construiește o flotă ofensivă</i>	133
Capitolul 10 – <i>Da Yuan, mărșul început</i>	148
Capitolul 11 – <i>Haos pe Marea Japoniei</i>	166
Capitolul 12 – <i>Decadență înainte de diluviu</i>	182
Capitolul 13 – <i>Sfârșitul dinastiei Song</i>	188
Capitolul 14 – <i>O flotă fără țară</i>	202

PARTEA A TREIA

DRUMUL MĂTĂSII PE MARE.....	215
Capitolul 15 – <i>Vânt negru peste Japonia</i>	217
Capitolul 16 – <i>Piețe, bani și crimă</i>	241
Capitolul 17 – <i>Rătăciți în junglă, în derivă pe mare</i>	255
Capitolul 18 – <i>Dacă nu Vietnamul, atunci Egiptul</i>	273
Capitolul 19 – <i>Prințesa mongolă și tigru ei</i>	288
Capitolul 20 – <i>Kubilai se săvârșește din viață</i>	303

PARTEA A PATRA

LINIȘTEA DE DUPĂ KUBILAI ȘI DECLINUL	309
Capitolul 21 – <i>Omul de Fier și lotusul</i>	311
Capitolul 22 – <i>De la cucerire la comerț</i>	322
Capitolul 23 – <i>Porturi ale profitului și plăcerii, poeziei și prefăcătoriei</i>	330
Capitolul 24 – <i>Corăbii în putrezire, monedă în cădere</i>	343
Capitolul 25 – <i>China se retrage de pe mare</i>	353
Capitolul 26 – <i>Lupii vin pe ploaie</i>	374
Capitolul 27 – <i>Împărăteasa Chinei ridică ancora</i>	387
Epilog – <i>În istorie nu e loc de favoriți</i>	403
<i>Documentare și surse</i>	407
<i>Note</i>	411
<i>Index</i>	453

Capitolul 6

Kubilai se deșteaptă

Cornul ce crește apoi e mai tare decât urechea ce crește înainte.

Proverb mongol

În ultimele zile toride de august 1259, știrea a străbătut ca fulgerul China, purtată de ștafete călare. Kubilai era cu armata lui și se pregăteau să atace Wuhanul când a picat vestea: „Fratele tău e mort.”

Cum era cu putință? Numele lui, Mōngke, însemna „Etern”. Marele Han mongol avea 50 de ani și domnea de numai opt ani peste cel mai întins imperiu al lumii. Era un bărbat voinic, sănătos, și nu se număra între marii băutori ai familiei imperiale.

Spre deosebire de arătosul lui frate mai vârstnic, Kubilai era gras și chinuit de gută, inteligent, dar impulsiv, un bărbat ce avea curând să se simtă mai bine în spinarea elefanților decât în șaua cailor, un mongol care mergea la vânatoare îmbrăcat cu haină de hermină albă, tivită cu nurcă neagră. Abia de încăpea în micuța șa de lemn a oșteanului mongol. Dintre toți bărbații familiei imperiale, avea cele mai slabe șanse să ajungă Mare Han.

Din multe puncte de vedere, nici nu prea era mongol. Fusese doar al doilea fiu al mezinului lui Genghis-han, și însuși bunicul lui spusese că nu prea aducea a mongol. Istoricul persan Rașid al-Din spunea că, văzându-și întâia oară nepotul, Genghis ar fi remarcat, enigmatic: „Toți copiii noștri sunt rumeni în obraji, dar copilul acesta are obrazul smead al unchilor din partea mamei.”⁸⁴ Îi semăna prea mult lui Sorhohtani din neamul kerezilor. Numeroșii lui frați, unchi și veri și-au câștigat un nume de temut pe câmpurile de luptă, cucerind marile orașe ale lumii, de la Beijing la Budapesta și Bagdad. Mongolii luaseră castele, de la fortăreața din munții Persiei unde se ascundeau Asasinii*, până la cele cruciate de la Mediterana. Într-un veac, Tibetul, Coreea, Irakul, Iranul, Afganistanul, Georgia, Azerbaidjanul, Armenia, Rusia, Ucraina, Siberia, Manciuria, Kazahstanul, Kârgâzstanul, Uzbekistanul, Turkmenistanul, Siria și felurite state mai mărunte – toate căzuseră în mâinile mongolilor.

Kubilai nu se făcea răspunzător de niciuna dintre aceste cuceriri.

El i se supusese lui Môngke, fratele mai mare, așa cum înainte, decenii de-a rândul, i se supusese mamei lor. Ajuns la aproape 44 de ani, Kubilai abia dacă luase vreodată, de capul lui, vreo hotărâre importantă. Ca frate mijlociu anonim, trăise în umbra lui Môngke, vedeta și moștenitorul familiei, și a bunicului lor, Genghis-han. În neamul acesta de iluștri războinici, nu fusese eclipsat doar de fratele mai mare, ci și de cei doi mai tineri: Hülegü, cuceritorul Bagdadului, și năvalnicul Ariq

* Sectă musulmană šiită, cu caracter secret, care a acționat în secolele XI–XIII pe teritoriul actualelor state Iran, Siria și Liban. Aceștia se ascundeau cu precădere în munți, în adăposturi greu accesibile (n. red.).

Bohe, ambii semănând mai mult la fire cu Tolui, nemilosul lor tată. Kubilai o moștenea prea mult pe mama lor.

Când a ajuns la urechile lui știrea morții fratelui, Kubilai a părut aproape paralizat. Nu găsea nicio cale de a ieși din umbră și a păși în lumină. Neobișnuit să conceapă mari planuri personale, a continuat să se supună orbește ultimelor ordine date de Mōngke înainte să moară. Sub tutela competențelor generali numiți să-l îndrume, fusese trimis să subjuge regiunea din jurul Wuhanului (Ezhou), să alunge forțele dinastiei Song aflate acolo, pentru a împiedica traversarea fluviului Yangtze, și să stabilească un cap de pod în sudul Chinei⁸⁵. Cum încă nu-și îndeplinesc misiunea, nu era pregătit să se întoarcă acasă: „Cum să ne grăbim spre casă, când încă n-am dus la bun sfârșit ceea ce am venit să facem?”⁸⁶

Părea a nu fi conștient de marea bătălie ce stătea să izbucnească, pentru desemnarea noului Mare Han. Lipsit de lumina călăuzitoare a fratelui, Kubilai băjbâia prin întuneric.

La fel ca mai toate decesele hanilor mongoli, și a lui Mōngke rămâne învăluită în mister, intrigă și zvonuri. Părerea generală este că a murit de dizenterie, agravată de consumul excesiv de alcool. Rămâne însă bănuiala că ar fi murit de răni căpătate în bătălie, mascate ca boală pentru a împiedica o riscantă prăbușire a moralului trupelor⁸⁷. Cronicarul sirian din secolul al XIII-lea, Bar Hebraeus, care scria în cunoștință de cauză, dar mai amesteca faptele, poveștile, personalitățile și propaganda, susținea că Mōngke-han ar fi declanșat o expediție pe Marea Chinei, pentru a invada o insulă, dar că scufundători inamici se strecuraseră pe sub corăbiile lui, dăduseră găuri în lemnăria acestora, îi învinseseră pe mongoli și-l înecaseră pe Marele Han⁸⁸.

Moartea lui Möngke-han, survenită după ani și ani de războaie contra dinastiei Song, însemna că mongolii pierduseră. Nu găsiseră nicio modalitate de a cuceri sudul Chinei. Fără a-și recunoaște înfrângerea, s-au retras să se războiască între ei pentru desemnarea fratelui care-i va urma lui Möngke la tronul de Mare Han. Fiii lui Sorhohtani se întorceau acum unul împotriva celuilalt.

De îndată ce vestea morții lui Möngke a ajuns în Mongolia, elita din capitala imperială, Karakorum, s-a unit în jurul lui Ariq Bohe, cu patru ani mai mic decât Kubilai. Căpeteniile tuturor triburilor, grupărilor și neamurilor s-au adunat la *hural-tai*, un soi de congres tribal menit să aleagă noul Mare Han. Garda lui Möngke și foștii lui miniștri îl susțineau pe mezin. În calitate de *otchigen*, acesta rămăsese să se îngrijească de vatra mongolă cât timp frații mai mari erau plecați la război în China și Persia. Fiind cărmuitorul capitalei și unul care încă mai ducea stilul de viață tradițional, își cultivase un grup credincios, în ciuda firii lui pripite. Ariq Bohe trăia ca un mongol, călare prin stepă, impulsiv, încă sălbatic și necioplit – o variantă mai tentantă decât cosmopolitismul lui Kubilai. În multe privințe, temperamentul și izbucnirile neașteptate îl făceau să semene mai mult cu Tolui. Pe mongolii care stăpâneau Asia Centrală și Rusia, acea Hoardă de Aur, nu-i deranja să fie struniți din patrie cu un frâu moale, însă nu voiau să cadă sub dominație chineză sau de alt neam străin.

Kubilai, urbanizat, sinizat, îndepărtat și suspect de diferit, rămânea o necunoscută pentru mongolii care se simțeau acasă în stepă⁸⁹. Era îndepărtat nu doar geografic, ci și ca mentalitate. Nu obținuse decât victorii neînsemnate pe câmpul de luptă, iar acestea păreau a li se datora mai mult lui Urianhadai și ofițerilor lui. Kubilai urmase poruncile tatălui, pe-ale mamei

și pe-ale fratelui mai mare, iar acum, când aflase de moartea acestuia, parcă încremenise locul. Hotărârea luată de el a fost să continue a se supune ultimelor ordine date de Möngke și să treacă fluviul Yangtze.

În septembrie 1259, era încă foarte cald pe malurile din amonte ale marelui fluviu, prea cald și prea umed pentru un mongol. Kubilai s-a urcat pe o înălțime din preajmă, ca să cuprindă cu vederea larga curgere de apă. Unul dintre generalii chinezi i-a spus că dușmanii sunt „peste măsură de încredători că Yangtze e o stavilă de netrecut, așezată acolo de Cer”⁹⁰. Deși malul opus era păzit cu strășnicie de trupele imperiului dinastiei Song, fluviul în sine nu era patrulat, întrucât acestea îl considerau inexpugnabil. Nicio armată nu-l putea trece, cu atât mai puțin cea de călăreți a mongolilor. După moartea lui Möngke, Kubilai a profitat de prilejul de a-și dovedi iscusința pe câmpul de bătălie. Voia să se întoarcă acasă și să-și înfrunte fratele mai tânăr având în palmares o mare victorie dincolo de Yangtze, după ce va fi asigurat ambele maluri la Wuhan și înființat un fort mongol pe teritoriul dinastiei Song.

Yuanshi descrie dimineața zilei de 22 septembrie ca asaltată de „vânt, ploaie și întunecime”, toate, semne rele pentru orice fel de nou demers, și cu atât mai puțin pentru un atac. Kubilai însă a mers înainte. Oamenii lui au rechiziționat barje și, având drept călăuze pescarii locului, au pornit la traversarea fluviului. L-au trecut „în toiul unui vuiet grozav de tobe și au îngheșuit zdravăn oștile de pe malul celălalt, până să apuce corăbiile lor a le sări în ajutor”.

A luat prin surprindere trupele Song de pe malul sudic al fluviului, însă tactica a dat numai roade vremelnice. Relatările sunt neclare în privința negocierilor secrete dintre Kubilai și

generalii inamici, dar s-a ajuns la o înțelegere, iar Kubilai a fost acoperit cu mătăsuri și argint, ca să plece. La sfârșitul lunii noiembrie, el s-a retras de unde venise⁹¹. În maniera incursiunii anterioare din Vietnam, ambele tabere puteau pretinde victoria. Kubilai s-a întors cu prăzi, iar mongolii au ridicat tabăra. În rapoartele trimise la curtea Song, generalii chinezi nu pomenesc nimic de plățile făcute lui Kubilai. Pentru înfrângerea și alungarea mongolilor, ei au primit titluri, onoruri și bogății⁹².

Ei aveau, poate, mai mult temeii să se bucure decât avea Kubilai. Urianhadai încercase să-și unească din nou forțele cu ale lui și să atace trupele Song, dar ajunsese prea târziu. De partea greșită a fluviului, întăririle aduse de marele general au fost încercuite de forțele inamicului, chinezii declarând că armistițiul îi privea numai pe Kubilai și ai săi, nu și pe alți mongoli. Mulți au fost măcelăriți ori luați prizonieri, fapt ce justifica întrucâtva pretenția generalilor dinastiei Song că oștile lor îi învinseseră pe mongoli⁹³.

Kubilai ratase șansa la glorie militară. Oricât s-a străduit să dea episodului o turnură victorioasă, nimeni nu a părut impresionat. Cel mai puțin impresionată a fost Chabi, soția lui, în opinia căreia chestiuni mai importante decât cucerirea imperiului dinastiei Song îi solicitau atenția. Mama a fost cea mai influentă figură a copilăriei și tinereții lui, dar acum locul ei fusese luat, în mod sigur, de Chabi. La fel ca tatăl lui, Kubilai avea patru soții principale, fiecare cu un *ordu* (o curte) personal, dar mai avea și un număr necunoscut de soții secundare și concubine, relații întreținute mai cu seamă din motive politice și care, aparent, îl interesau foarte puțin⁹⁴. Chabi, care le întrecea pe toate în putere și prestigiu, este descrisă de Rașid al-Din ca „deosebit de frumoasă și fermecătoare” și, clar, „soția favorită”⁹⁵.

Nu știm cu exactitate când s-a căsătorit Kubilai cu ea, deși pare că i-a devenit a doua soție pe când el avea în jur de 25 de ani, adică prin 1240, înainte de moartea lui Ögedei-han. Chabi se trăgea din clanul Honghirad, vestit nu pentru războinicii lui, ci pentru femeile puternice și capabile, fiind astfel, încă din vremea mamei lui Genghis, sursa preferată de soții regale⁹⁶. La moartea Marelui Han Möngke, Chabi era măritată de aproape 20 de ani, timp în care a rămas în plan secund, crescându-și cei patru fii suferinzi de diverse boli, dintre care trei au murit înaintea tatălui lor. Pare să fi avut o relație apropiată cu soacra, iar dintre femeile generației sale, ea îi semăna cel mai mult lui Sorhohtani în privința hotărârii de a se educa și a-și educa și copiii. Istoricii sunt unanim de acord că împărtășea opinia soacrei sale privitoare la însemnătatea Chinei pentru viitorul mongolilor, și avea o viziune clară a modului în care să întărească și să canalizeze hotărârea și ambiția soțului⁹⁷. Izvoarele persane, mongole și chinezești îi laudă importanța, însă detalii precise despre cine era și ce făcea lipsesc, în mod suspect, din biografia ei.

Câtă vreme Kubilai se străduia să ducă la îndeplinire ultimele ordine ale fratelui său și să cucerească Wuhanul, de la Karakorum a sosit un mesaj, adus de rapizii călăreți ai poștei. Chabi, cea mai apropiată confidentă a lui, îl informa că Ariq Bohe avea de gând să se proclame Mare Han și că se baza pe sprijinul multora dintre dregătorii și sfetnicii răposatului Möngke.

La început, când Ariq Bohe a cerut să i se trimită mai mulți oameni, Kubilai, aparent intimidat, s-a supus de formă și i-a trimis 100 de muncitori pentru minele lui de sare⁹⁸. Chabi a obiectat că motivul adevărat era dorința cumnatului ei de a ridica o mare oaste. Rașid al-Din relatează că ea l-ar fi prevenit pe

Kubilai, trimițându-i pe câmpul de bătălie un mesaj codificat în forma unei alegorii: „Capetele peștilor mari și mici au fost retezate. Cine a mai rămas, afară de tine și de Ariq Bohe? Te poți întoarce chiar acum?”⁹⁹

Chabi își implora soțul să-l înfrunte pe Ariq Bohe. Prioritatea nu era cucerirea sudului Chinei. Fratele lui era amenințarea imediată, nu împăratul dinastiei Song. I-a cerut să-și amâne campania și să se întoarcă în capitală, să se bată pentru a deveni chiar el Marele Han. În fond, Hülegü era departe, pe țărmurile Mediteranei, ocupat cu Orientul Mijlociu, iar Ariq Bohe va fi fost el carismatic, dar era și capricios. Mesajul soției i-a oferit lui Kubilai o direcție în viață, un înțeles mai adânc, o nouă provocare, ocazia unică de-a acționa independent în loc să se supună, pur și simplu, ordinelor venite de la superiorii din Mongolia.

Fiecare mongol avea un Cal al Vântului, un *hiimori*, un spirit lăuntric ce-l purta prin viață. Fără o disciplină atentă, fără control, Calul Vântului o putea lua razna, declanșând haos, destrăbălare, fanatism mistic, mânie nestăvilită, chiar o cădere în letargie. Un ins puternic avea nevoie de o biciușcă zdravănă, de un Bici de Aur, cum îi spuneau ei, cu care să-și strunească armăsarul și să se controleze pe sine. Astfel constrâns, Calul Vântului galopa în orice direcție îi zvâcnea coada. Trecut bine de vârsta mijlocie, Kubilai încă nu-și găsisse Biciul de Aur, motivația interioară. Sosise însă și ceasul lui. Acesta era un Bici de Aur cu care să-și strunească, în sfârșit, nărăvașul Cal al Vântului. Îl va primi oare? Se va ridica la înălțimea clipei și va ajunge Mare Han?

Kubilai a pornit spre casă, hotărât să se bată pentru putere.

În primăvara anului 1260, Kubilai a convocat un *huraltai*. Spre deosebire de toate celelalte astfel de adunări tribale, ținute

numai în Mongolia, aceasta a avut loc pe teritoriul său personal din China, la sud de Gobi. Legea lui Genghis-han spunea că un *huraltai* se ține numai în Mongolia și că la el participă numai mongoli. În China locuiau reprezentanți ai fiecăruia dintre clanurile mongole, iar Kubilai, se consemnează în *Yuanshi*, a făgăduit tuturor familiilor nobile câte 5 000 de lingouri de argint în schimbul participării la *huraltai* și al sprijinului său¹⁰⁰. Acest stimulent financiar a dat multora posibilitatea să ignore faptul că încălcau legea.

Adunarea l-a proclamat pe Kubilai Mare Han, iar la 12 mai 1260, el sublinia, în deschiderea cuvântării sale, necesitatea instaurării unei bune guvernări: „Prețuim regatul întemeiat de înaintașii noștri, lărgindu-l în toate cele patru vânturi, bogat peste măsură în spirit ostășesc, însă adeseori sărac în cârmuire.” A scuzat această carență pe motivul că predecesorii lui fuseseră ocupați să cucerească. Acum însă jura să demareze îndelungatul și complexul proces de creare a unui aparat administrativ mai organizat (adică, mai chinezesc). Spre a-și crește legitimitatea în ochii supușilor chinezi, a fost primul cârmuitor mongol care a dat nume chinezesc unei ere. În 1260, el și-a numit domnia Zhongtong, adică „Unificarea Centrală”, rostindu-și, clar și răspicat, intenția de a obține controlul întregii Chine.

Nu s-a pripit să înceapă imediat un război împotriva fratelui Ariq Bohe, care fusese și el proclamat Mare Han de oamenii lui. În schimb, a urmat prudenta cale a consolidării susținerii la nivelul tuturor segmentelor populației. Marele său atu era nordul Chinei, cu uriașa armată, industria prelucrătoare și agricultura. Controlând această imensă putere și bogăție, putea, la vremea potrivită, să iasă învingător. Între timp, în stepă, pe teritoriul lui slăbit de la nord de Gobi, Ariq Bohe era un spin în coastă supărător, dar lipsit de puterea de a-și înlătura fratele.

Cei mai mulți mongoli îl sprijineau pe mezin, însă, numeric, erau puțini în comparație cu milioanele de chinezi. Îi lipsea armata cu care să cucerească China. Și nu era nici vreun Genghis-han.

În campania de câștigare a minților și inimilor populației, dar și pe ale feluritelor triburi și naționalități supuse lui, Kubilai a implementat o serie de măsuri. A redus vremelnice dările, spre a îngădui economiilor locale să-și revină după îndelungatele războaie, a înființat oficii regionale pentru dezvoltarea agriculturii și a rânduit haine și provizii de hrană pentru instituțiile de învățământ și pentru studenții la medicină. Le-a îngăduit militarilor bătrâni și celor schilodiți să se pensioneze, „și, totodată, să aducă mângâiere și ușurare căminului lor”¹⁰¹. A ordonat ca noile echipamente militare să le fie date gratuit oștenilor care nu-și permiteau să se doteze pe cheltuiala lor, și le-a dat cai, șei și harnașamente celor care nu aveau. I-a iertat pe cărturarilor confucianiști căzuți prizonieri în luptă sau întemnițați din alte pricini, și a decretat o protecție specială pentru templele și școlile lor. A relaxat restricțiile cele mai aspre impuse preoților daoiști, pe care-i persecutasese anterior.

Kubilai s-a apucat să consolideze relațiile cu proaspăt cuceritul regat Dali și cu funcționarii coreeni, acordându-le onoruri mai înalte și respect general și slăbind restricțiile comerciale impuse lor. Funcționarii itineranți, a decretat el, trebuie să-și primească rațiile și alte provizii din depozitele statului „și să nu tulbure poporul”, interzicându-le astfel dregătorilor, inclusiv prinților mongoli, să mai intre în case particulare ca să confiște bani ori bunuri și să se mai amestece în serviciile de feribot sau în sistemul poștal, concomitent întărind controlul statal asupra comerțului de frontieră și stabilizând prețurile la sare și vin. A autorizat farmacii și clinici publice pentru

tratamentul bolnavilor. A asigurat transporturi de hrană, în regiunile confruntate cu foametea, și de haine pentru cei sărăciți de pe urma războiului. A redus cotele de mână de lucru forțată pentru îndeplinirea clăcilor în minerit, prelucrarea metalelor și producția de ratan. Le-a dezrobit pe femeile care munceau silit în atelierele de broderie ale statului, astfel ca acestea să se poată căsători și să-și întemeieze familii. A scos în afara legii recrutarea forțată a femeilor pentru cântat și divertisment, o formă de prostituție silită sau de sclavie sexuală.

Din vremea lui Genghis-han, politica mongolă fusese îndreptată către distrugerea tuturor sistemelor de irigații, întrucât acestea încălcau spațiul alocat pășunilor ce trebuiau folosite pentru hrănirea animalelor, nu însămânțarea culturilor agricole. Kubilai însă începea să vadă cu alți ochi cursurile de apă. A ordonat construcția de noi canale și ambarcațiuni, spre a extinde transportul pe apă. Observase că transportarea bunurilor în căruțe cu boi putea fi ușor perturbată de vremea potrivnică. Pe uscat, cămilele nu parcurgeau mai mult de 52 de kilometri pe zi, ceea ce însemna că orice distanță mai mare de 1 100 de kilometri se făcea în circa trei săptămâni, punct în care costurile călătoriei, plus eventualele pericole și degradarea cerealelor transportate, depășeau valoarea mărfii în sine. Pe de altă parte, navele de pe Fluviul Galben erau capabile să deplaseze încărcături mai mari și aproape de patru ori mai repede, navigând circa 100 de mile* pe zi. Cel mai apropiat port fluvial de Mongolia era bucla nord-estică făcută de Fluviul Galben – regiunea Ordos, în Mongolia Interioară – un ținutul locuit pe-atunci de tanguți¹⁰². Kubilai a înființat ferme militare pentru paza regiunii și hrănirea inginerilor și

* O milă marină este egală cu 1 852 metri. Aici, echivalentul distanței terestre de 185 de kilometri (n. red.).

muncitorilor care extindeau sistemul de irigații, un proiect de dimensiuni uriașe, ce avea să dureze cinci ani.

Indiferent ce motive ar fi avut Kubilai să ia aceste măsuri – compasiune ori un ascuțit simț politic –, rezultatele au fost pozitive. A câștigat mai multă susținere în China și Coreea. Când le-a îngăduit negustorilor din imperiul dinastiei Song să călătorească pe teritoriile lui, știa că aceștia vor vedea și aprecia dreapta lui cărmuire. În vara anului 1261, portul Luzhou, situat pe Yangtze, în sud-estul provinciei Sichuan, și-a părăsit stăpânii din imperiul dinastiei Song și a trecut sub autoritatea lui. Kubilai a păstrat administrația portului și a răsplătit-o, mai cu seamă pe conducătorul ei, Liu Zheng, pe care l-a recrutat ca să ademenească și alte orașe de partea lui. A trimis și provizii în oraș. În prag de iarnă, demnitarii imperiului dinastiei Song, revoltați, au organizat o forță expediționară care să recucerească Luzhou, însă Liu Zheng a respins cu bine atacul. Drept recompensă, Kubilai le-a oferit, lui și ofițerilor săi, noi onoruri și bani.

Tsagaan Sar, noul an mongol 1261, a fost primul în care Kubilai a revendicat titlul de Mare Han. *Yuanshi* ne spune că anul a debutat sub semnul bun al unor nori roșii la orizontul dinspre nord-est, ce arătau „precum niște mari pânze de corabie” și „luminau poporul”¹⁰³. Promitea să fie un an favorabil, iar pânzele cerești prevesteau lucruri bune pentru noul împărat.

Chiar dacă misiunea încredințată lui Hülegü, aceea de a cuceri Egiptul, se încheiase cu eșecul de la Ain Jalut, Kubilai, acum Mare Han, a pus tot mai multă presiune pe fratele lui să consolideze controlul mongol asupra Orientului Mijlociu și să deschidă, prin Egipt, o cale spre Mediterana și nordul Africii. Hülegü a remarcat cu perspicacitate că, existând doar o punte

îngustă de pământ între Asia și Africa, mongolilor nu le ajungea o armată de uscat. Egiptul trebuia atacat pe mare, iar el nu avea flotă. Singurele țări ce dispuneau de vase capabile de asta erau regatele creștine ale Europei. În august 1260, Hülegü dăduse edictul mongol standard de libertate religioasă pentru toți – musulmani, creștini, evrei, zoroastrieni, budiști etc. – în speranța că, astfel, îi va uni pe toți potențialii dușmani ai Egiptului și ai musulmanilor. Totuși, libertatea aceasta a început mai degrabă să iște probleme decât să le rezolve, atunci când a devenit limpede că mai agresivii creștini o interpretau ca dându-le dreptul să-i hărțuiască pe musulmani și să le profaneze moscheile.

Doquz, soția lui Hülegü, era creștină, la fel ca alți membri ai curții, aspect care se dovedise folositor la îmbunătățirea relațiilor acestuia cu supușii creștini. Simplu fapt că Hülegü avea mamă și soție creștine dădea încredere și speranță în invadatorii mongoli, la marginile lumii musulmane. Pe cale de consecință, în loc să-și construiască o flotă, Hülegü a căutat să obțină capacitatea maritimă europeană printr-o alianță cu regii creștini.

Într-o scrisoare către Ludovic al IX-lea, el îi cerea monarhului francez și celorlalți regi europeni să instituie o blocadă contra porturilor egiptene, simultan cu un atac al său dinspre uscat. Le-a cerut, de asemenea, să patruleze „marea cu corăbii înarmate, astfel încât câinii necredincioși, dușmani vouă și nouă, să nu găsească acolo adăpost, ca să nu ne scape din pricina vreunui neajuns al corăbiilor noastre”. Pentru a înlesni o astfel de alianță, s-a oferit să dea Ierusalimul papei.

Oferta diplomatică mongolă a fost întâmpinată cu o tăcere glacială. Prin urmare, neputând să încheie o alianță cu creștinii catolici din Occident, Hülegü și-a întors fața către împăratul

bizantin, creștin ortodox, care stăpânea rămășițele Imperiului Roman de Răsărit. Până în acel moment, soțiile lui, inclusiv cele creștine, fuseseră mongole, dar când împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul* i-a oferit mâna fiicei lui, Maria, Hülegü a acceptat. Maria era fiică ilegitimă, însă legea mongolă nu deosebea copiii legitimi de cei ilegitimi. Era pur și simplu fata împăratului, fapt ce nu avea nicio legătură cu statutul marital al părinților. Maria a adunat preoți și cărturari și a poruncit să i se facă un cort, zice-se, nespus de elegant și de un lux orbitor – capela pentru noua ei viață de soție a nomadului ilhan mongol –, iar în 1264, alaiul ei a pornit spre Tabriz. Din izvoarele grecești și siriene ajunse până la noi știm că Maria s-a dovedit femeie bine educată și foarte pioasă, care vedea în această călătorie și în proiectata căsătorie o misiune dumnezeiască de convertire a mongolilor la credința ei.

Pentru mongoli, scopul era mult mai practic. Sub cărmuirea mongolă, Marea Neagră devenise un puternic nod comercial, dar pentru controlul acestuia se băteau Hoarda de Aur și Ilhanatul, relațiile dintre cele două ramuri ale familiei imperiale fiind încordate. Berke** (Birhai sau Berh), hanul Hoardei de Aur, privea cu ochi foarte bănuitori alianța dintre verii săi, Kubilai și Hülegü, și-l sprijinea pe Ariq Bohe, mergând până la a bate o monedă ce-l recunoștea de Mare Han. Nici Hoarda de Aur,

* Mihail al VIII-lea Paleologul (1224–1282), fondatorul ultimei dinastii de împărați bizantini, cea a Paleologilor, a fost împărat al Niceei (1258–1261), iar din 1261 până în 1282 a fost conducătorul Imperiului Bizantin restabilit (n. red.).

** Și el nepot al lui Genghis, însă de la fiul cel mai mare, Jochi. Paterinitatea incertă a lui Jochi a născut multe controverse în sânul familiei, Genghis privindu-l însă mereu ca pe fiu legitim. O consecință a disensiunilor cu privire la Jochi a fost legea dată de Genghis, prin care toții copiii mongoli erau considerați legitimi.

nici Ilhanatul nu dispuneau de flotă. Alianța dintre ilhan și bazileu risca să dea controlul Mării Negre pe mâinile lui Hülegü.

Vremea aspră și neîndurătoare, gerurile cumplite, venite la momentul inoportun, viscoalele ucigătoare, grindina, gheața și vânturile au făcut ravagii în ținuturile de stepă aflate în stăpânirea lui Ariq Bohe. Analiza inelelor anuale din trunchiurile copacilor arată că în Mongolia a fost frig până în 1262, posibil din cauza mării erupții a vulcanului Samalas*, din insula indoneziană Lombok, situată la circa 6 400 de kilometri distanță¹⁰⁴. Vremea de felul acesta, numită în Mongolia *zud*, poate determina moartea prin înfometare a milioane de capete de animale, într-o singură iarnă. În pofida sprijinului feluritelor grupuri și clanuri, nimeni n-a dat fuga la război în numele lui Ariq Bohe. Tăiat de la liniile chinezești de aprovizionare cu hrană, controlate de Kubilai, și slăbit de condițiile meteorologice aspre, Ariq Bohe era deznădăduit. Trebuia să coboare spre sud, în văile fertile ale râurilor Turkestanului, teritoriul verișoarei lui, Urgana-hatun (Orghana sau Orkina), o nepoată de-ale lui Genghis, și al soțului acesteia, Algui (sau Alghu). Amândoi îl susținuseră de timpuriu împotriva lui Kubilai, dar nu voiau să-i cedeze alimentele de care avea trebuință pentru război, deși erau de partea lui. În pofida entuziasmului inițial cu care-l priviseră și azeziunii lor la filosofia lui Ariq, aceea a vieții nomade în stepă, ostilitățile dintre el și fratele Kubilai începuseră deja să dăuneze profitabilului lor comerț cu China. Erau loiali Mongoliei, dar bogăția lor depindea de China. Negoțul avusese deja de suferit și nu erau dispuși să-și piardă acum și rezervele de hrană.

* Erupția vulcanului Samalas a avut loc în anul 1257 (n. red.).

Ariq Bohe a pornit cu oștile împotriva Urganei și a lui Algui, pentru a-i obliga să-i trimită hrană. I-a învins, dar aliații de mai ieri au trecut de partea lui Kubilai și nu au îngăduit ca noi provizii din Turkestan și Samarkand să ajungă la Ariq Bohe, acum tot mai izolat. Acesta a pustiit valea râului Ili, confiscând toată hrana, devastând câmpurile și declanșând o foamete și mai cumplită, atât pentru oamenii lui, cât și pentru localnici. Aliații îl părăseau, iar soldații înfomețați și ofițerii lor începeau să le urmeze pilda¹⁰⁵.

Suștinerea verilor Urgana și Algui nu avea cine știe ce valoare practică pentru Kubilai, dar cu siguranță îi întărea pretenția la titlul de Mare Han al mongolilor. Mai important, cooperarea celor doi a înlesnit comunicațiile între el și Hülegü, via Drumul Mătăsii. Kubilai își dădea seama, mai mult ca oricare alt membru al mării sale familii, cu excepția răposatei mame, că puterea atârna în egală măsură de comerț și de cucerire. Elita prețuia noile mărfuri de lux: mătăsurile chinezești, covoarele persane, nestematele indiene și blănurile siberiene, însă Kubilai-han a încurajat transportul de bunuri și pentru restul claselor sociale. Între acestea se numărau medicamentele și oglinzile de bronz din China, oțelul și sticla de Damasc. China și Orientul Mijlociu schimbau noi tipuri de vopsele pe țesături și obiecte ceramice. Până și bunuri ca hârtia și azbestul își găsiseră noi piețe de desfacere. Chinezii, rușii, musulmanii și alții se arătau mult mai dispuși să trăiască sub cizma mongolilor câtă vreme li se garanta transport lesnicios, rapid și mai ieftin. Cu ajutorul verilor ce stăpâneau în Asia Centrală, Hülegü și Kubilai au continuat să sature piața flămândă, lăsându-l pe Ariq Bohe pe dinafară.

Cu sprijin de la Hülegü și Chabi, Kubilai era acum gata să-și impună autoritatea asupra Mongoliei. Și-a mobilizat armatele

și le-a trimis pe platoul mongol, unde ele au cucerit întâia capitală imperială – Karakorum.

Ariq Bohe s-a predat.

Văzându-i pe mongoli că se războiesc între ei, vietnamezii și-au renegat angajamentul de a le plăti tribut. În scurtă vreme, coreenii au declanșat o mișcare de rezistență susținută, însă mai puțin violentă. Nemulțumirea față de stăpânirea mongolă era în creștere, iar în 1262, discordia dintre mongoli l-a încurajat pe Li Tan, fost lider militar chinez care se supusese anterior mongolilor și primise titlul de guvernator al Yidu (în prezent Qingzhou, în provincia Shandong), să se revolte alături de un grup tot mai mare de disidenți din vestul provinciei Shandong.

Ca să distragă atenția de la războaiele civile mongole și să consolideze susținerea de care se bucura în rândurile supușilor chinezi de etnie Han, în 1264, Kubilai și-a rebotezat era *Zhiyuan*, adică „Întoarcerea la fundamente”, ca promisiune a unui nou început pentru China. Titlul părea definitiv și important. Nu era totuși limpede la care principii fundamentale dorea Marele Han să se întoarcă. Mongolilor le-ar fi putut oferi promisiunea deșartă a întoarcerii la legea mongolă și la învățăturile lui Genghis-han. Pentru chinezi, ar fi putut însemna o abandonare a modului de viață tribal și o revenire la tradițiile și temeliile civilizației chineze.

În 1264, spre a-și lăsa mai adânc amprenta de conducător, a mutat capitala în orașul Kaiping, desemnându-l nou centru administrativ și redenumindu-l Shangdu („Capitala de Nord”). Astfel, el respingea deschis vechea capitală mongolă de la Karakorum și demonstra, dincolo de orice umbră de îndoială, că-și învinsese fratele și gruparea tradiționaliștilor. Lui Kubilai și celor din cercul său le părea clar că viitorul este în

China, care avea să devină acum centrul imperiului, dar mai înainte de a putea trece de la vorbe la fapte, trebuia rezolvată problema fratelui.

Kubilai avea nevoie de un confident de încredere care să se ocupe de interogarea lui Ariq Bohe. În 1264, i-a încredințat misiunea lui Bolad, o figură mai tânără și mai puțin cunoscută la curte, însă fiu de nădejde al lui Jurki, bucătarul răposatei lui bunici, Börte. În 1248, când l-a angajat pe cărturarul chinez Zhang Duhui să-i fie dascăl fiului său, Dorji, Kubilai i-a îngăduit și tânărului Bolad să participe la lecții. Deși încă nu împlinise 25 de ani, Bolad părea cel mai bun vorbitor mongol de chineză. În cursul domniei lui Kubilai, el va ajunge cel mai de încredere avocat, legiuitor și cap al spionajului. Prima lui misiune, aceea de a-l interoga pe Ariq Bohe, nu era deloc ușoară. Deasupra familiei mai atârna încă norul greu al oribilelor procese și epurări ce marcaseră, cu un deceniu înainte, ascensiunea la putere a lui Möngke-han, și nici Ilhanatul, nici Hoarda de Aur nu consimțise ca mezinul să fie judecat.

În tot acest timp, credinciosul Hülegü, abia trecut de 40 de ani, s-a îmbolnăvit grav. Când a murit, de moarte bună, în 1265, logodnica lui, prințesa bizantină Maria, încă nu sosise la curtea din Tabriz. Când, în sfârșit, a sosit, ea a devenit a șasea soție a fiului său, Abaha (sau Abaqa), noul ilhan, budist convins, care va domni într-o perioadă de frământări interne. Fără Hülegü și fără pace pe cuprinsul Ilhanatului majoritar musulman, se spulbera orice nădejde într-o alianță navală cu Europa. Ariq Bohe a rămas în arest la domiciliu, soarta lui fiind în primjdie. Curând însă, nicicând condamnat oficial pentru vreo fărâdelege, a murit și el, în mod misterios.

Kubilai era acum ultimul dintre fiii lui Sorhohtani, încă în viață. Moartea suspectă a fratelui mai mic a rezolvat o seamă de probleme, dar a și creat unele noi. Vremelnicii lui aliați, verii Urgana-hatun și Algui, au început să se depărteze de el. Astfel a pierdut accesul la segmente importante din Drumul Mătăsii, controlate de susținătorii și aliații fratelui mort, urmași ai lui Ögedei-han. Aceștia refuzau să jure credință unui om în care vedeau un uzurpator vinovat de fratricid.

Izolarea l-a silit pe Kubilai să abandoneze Mongolia și să adopte o nouă gândire. Dinastiile tribale anterioare cuceriseră nordul Chinei, dar tuturor le lipsise o strategie de cucerire a sudului. Tărâmul acela nu era prielnic modului în care se lupta în stepă. Astfel, Kubilai se vedea nevoit să adopte o metodă neîncercată până atunci nici de mongoli, nici de vreun alt năvălitor.